

Za vzdělanými lidmi přijdou firmy samy

Ministerstva, která poskytují peníze firmám, vůbec netuší, jaký to má vlastně efekt, říká Štěpán Jurajda, ředitel institutu CERGE-EI, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR.

* LN Kdy je státní podpora vědy a výzkumu efektivní?

V základním výzkumu to poznáme relativně snadno. Ve většině vědních oborů začnete tím, že se podíváte na články a citace v prestižních mezinárodních časopisech. Mnohem obtížněji se vyčíslují dopady státní podpory inovací. Musíte se zeptat, co by se stalo, kdyby firma, kterou podporujete, veřejné peníze nedostala. Pokud by si inovaci v takovém případě sama zaplatila, pak je podpora neefektivní.

* LN Jak to ale zjistíme?

Existují tzv. ekonometrické metody, které to v některých případech umožňují. Pro ilustraci: pokud si seřadíme padesát žadatelů o podporu podle kvality a podpoříme prvních 25, pak nám srovnání 25. a 26. firmy, které jsou si hodně podobné, ale jedna dotaci dostala a druhá ne, může dost napovědět.

* LN Ministerstvo průmyslu a obchodu podporuje výzkum a vývoj. Je jím prováděné hodnocení výsledků dostatečné?

Dají někomu třeba pět milionů a v podstatě jen vykazují, co se za ně vyrobilo. Mají závěrečnou zprávu projektu, kde je rozepsáno, že se vše utratilo podle pravidel, a vykážou nějaký výstup... Taková „účetni“ kontrola je jistě potřebná, ale u inovačních podpor neodpovídá vyhodnocení dopadů. Je třeba sledovat, jestli firma roste, investuje, nabírá další zaměstnance, a porovnávat tento vývoj se srovnatelnými nepodpořenými firmami. Ministerstvo zatím nedělá ten typ analýz dopadů, které se provádějí ve světě. Při nich by se totiž mohlo zjistit, že investice do průmyslového výzkumu nepomáhají. Podobně se ale chová i třeba ministerstvo práce při posuzování aktivní politiky zaměstnanosti. Sleduje hlavně, kolik lidí prošlo třeba rekvalifikačními kurzy. Zda jim skutečně pomohly při hledání práce ve srovnání s těmi, kteří rekvalifikacemi neprošli, ale vlastně nikdo neví. To ovšem není argument proti aktivní politice zaměstnanosti nebo proti podpoře inovací. Jen je třeba dávat peníze na programy, které někomu skutečně pomáhají.

* LN Jak má stát podporovat vědu, aby byl výsledek co nejlepší?

Prvním krokem musí být striktní oddělení peněz na základní výzkum od podpory inovací. Výsledky obou kategorií se totiž hodnotí podle nesrovnatelných kritérií. Pokud máte za cíl podpořit technologicky vyspělé firmy, tak bych zdůraznil podporu vzdělání. Když je v zemi dostupná vysoce kvalifikovaná pracovní síla, pak tam budou firmy samy přicházet a zakládat výzkumná centra. Třeba v Karlovarském kraji je asi jen pět procent vysokoškoláků. Když odečtete lékaře, učitele a státní správu, pro rozvoj vyspělých technologií téměř nikdo nezbuďe. Pokud máme málo špičkových inženýrů, dají se využít třeba dotace pro studenty na technických katedrách. U základního výzkumu je pak samozřejmě potřeba důsledně odměňovat podle výsledků výzkumu a jejich kvality, ale ty musí někdo fundovaně posoudit. Místo toho u nás teď bohužel dochází k nevhodnému rozdělování prostředků na základě metodiky, která zvýhodňuje snadno vyrobitelné pseudovědecké výstupy. Pokud třeba napíšu

pár řádek programu, nechám si to certifikovat jako aplikovaný software, mám hned nárok na statisíce až miliony, ať už je ta věc užitečná, nebo ne. Takže začnu software sekat jako cvičky.

* Kolik procent hrubého domácího produktu má plynout na vědu?

Na začátku ekonomické transformace bylo poměrně jednoduché zvyšovat efektivitu výroby jednoduše tím, že přijmu něco, co už jinde funguje. Proč něco vyvíjet, když se můžu o tisíce procent pohnout kupředu jen tím, když zreplikuju výrobu třeba z Německa. Čím je ovšem země rozvinutější, čím blíže je světové úrovni efektivity, tím důležitější jsou investice do inovací a do budoucího vzdělání, protože jedině výzkum a vývoj může zemi posunout dopředu v konkurenci s ostatními vyspělými zeměmi.